

presentera ny forskning i utställningsformat skulle betydligt fler människor få möjlighet att ta del av resultaten. Boken *Fråga föremålen* överbryggar klyftan mellan forskarvärlden och museivärlden och i den meningen har den sin allra största förtjänst.

Sörmlands museum

ANNA HEDTJÄRN WESTER

Peter Aronsson & Lizette Gradén (red.), *Performing Nordic Heritage: Everyday Practices and Institutional culture* (Farnham: Ashgate 2013). 364 s.

Min läsning av *Performing Nordic Heritage: Everyday Practices and Institutional culture* blev perfekt tajmad med Micheal Booths mörka artikel "Dark lands: The grim truth behind the 'Scandinavian miracle'" som publicerades i The Guardian den 27 januari 2014. Booth har tröttnat på idén om Norden som ideal och poängterar istället mer problematiska sidor hos de nordiska länderna, som rasism och vapenexport. Att det finns en konceptualisering av Norden som inte stämmer överens med, utan snarare döljer, idéer och praktiker i Norden uppmärksammas också av antologin i fråga. Det görs genom en synnerligen mer nyanserad och djuplodande diskussion kring "Norden" där både praktiker och idéer i såväl nutid som dåtid kontextualiseras och diskuteras utifrån politik, geografi och historia. Antologin syftar till att nagelfara skapandet av nordiskt kulturarv i perspektivet att kulturarv är performativt. Det är en kulturell praktik om tidigare kulturella praktiker som görs och utförs kontinuerligt genom handlingar där det förflutna används för nutida ändamål. De olika kapitlen behandlar hur nordiska platser och kulturarv skapats, framförts och använts, både i vardagsliv och institutioner inom och utanför Norden, och diskuterar konsekvenser av detta. Som läsare får man ta del av hur idéer kring Norden och en transnationell identitet skapat utrymme för förhandling av förståelser kring samhörighet och använts i skapandet av samarbeten och konsensus. Men här finns också dubbelheten. Flera kapitel visar hur användandet av det nordiska också lett till konflikter och till utestängande och döljande av grupper, praktiker och historier.

De olika kapitlen, och särskilt redaktörerna Aronssons och Gradéns introduktion och avslutning, väjer inte för att ställa svåra frågor kring exempelvis kopplingar mellan kulturarv och främlingsfientlighet. Introduktionen frågar: När är kulturarvet en positiv kraft och när utnyttjas det för att motivera, eller dölja, destruktiva krafter, som diskriminering och förtryck? I skuggan av samhörighet och inkludering smyger exkludering och utanförskap runt.

Ett vi behöver ett dem. Det blir påtagligt att kulturarvsstudier kan, och bör, vara en del av diskussioner kring dessa aktuella ämnen.

Två kapitel har tydligt vardagslivsfokus. Östlund-Pötzschs kapitel om promenerande i Norden diskuterar hur utomhuspraktiker, både idag och tidigare, blivit en del av skapandet, utförandet och upplevelserna av något typiskt nordiskt. Kjartansdottir och Schram undersöker hur kulturarv och nationalidentitet spelar roll för isländare som bor i Köpenhamn och hur humor kring det isländska blir ett sätt att hantera maktrelationer mellan Danmark och Island, mellan centrum och periferi. Fler kapitel behandlar hanteringen av kulturarv och identiteter hos olika former av museum. Pico Larsen undersöker danskättlingar i USA och deras hantering av det danska arvet långt borta från Danmark. Kapitlet visar vikten av såväl turism och välkända visuella markörer som kraften i ett gemensamt projekt och enskilda individers påverkan på vilket kulturarv som fokuseras på. Lite liknande är Gradéns kapitel om skapandet av nordiska rum genom arbetet med materiell kultur på museum i USA. Här blir både situationsanpassade sammansättningar av objekt och individers gåvor och frivilligarbete centrala i skapandet och representerandet av både gamla och nya kulturarv och identiteter.

I Christiansens kapitel om hur danska museum kommunicerar identiteter och konflikter i gränslandet mot Tyskland synliggörs mer problematiska sidor av kulturarvet. Studien visar hur skapandet av en vi-känsla utifrån historien och etniska och kulturella identiteter sedan länge varit en grund för främlingsfientlighet. Rindzevičute utreder hur baltiska museum förhandlat nationella och regionala identiteter och distinktioner och uppmärksammar här både geopolitik och materiella förhållanden. Kapitlet visar hur varierande artikulerandet och betydelseerna av transnationella sfärer kan vara för enskilda nationer i olika situationer. Även Hillström diskuterar spänningen mellan nationell och regional (nordisk) identitet för Nordiska museet i Stockholm och hur fokuseringen på det svenska och det nordiska har skiftat över tid. Här, liksom i flera kapitel, blir den påverkan som Sveriges imperialistiska stormaktstid har haft på hur man inom Sverige artikulerat och tagit plats i, eller nedtonat sin plats i, det nordiska påtagligt. Fler museum studeras i Aronssons kapitel om historiska museum i Norden. Han visar att kärnan i det som uppfattas som nordiskt varit relativt koncist över århundraden och att denna bild, där fred, jämlikhet och samförstånd är centralt, länge haft politiska värden. Denna konsensusbild har, trots olikheter och konflikter mellan länderna, skapats och behållits genom att delar av historien inom Norden tonats ner medan andra framhävts.

Två kapitel har inte lika tydlig vardags- eller museifokus. Eng och Lindaräng undersöker hur nationella och nordiska identiteter och gemenskaper figurerat i åminnelser av händelser och personer i Norden. Kapitlet diskuterar

hur och varför vissa delar av historien artikuleras eller nedtonas på grund av tidigare maktrelationer och konflikter inom Norden och för platsmarknadsföring. Burchs kapitel är en uppörelse med framförallt Sveriges dubbla roll som fredsnation och vapenexportör. Begreppet *banal nordism*, en variant av Billings begrepp *banal nationalism*, används för att problematisera hur myten om Norden som rum för fred och solidaritet döljer, och möjliggör, mörkare praktiker som inblandning i krig.

De tolv kapitlen ger läsaren en palett av teoretiska begrepp och ett brett empiriskt material och fokus. Det skulle kunna bli rörigt om man bara läser delar av boken. Aronssons och Gradéns skarpa introduktion snörar dock snyggt samman de olika kapitlen innan deras avslutande del knyter ihop säcken. En tidig tanke var hur olikt Sverige är från resten av Norden vad gäller agerande i kulturarvsfrågor. Men egentligen visar antologin hur mycket, i bakgrunder och handling, som både binder samman och särskiljer de nordiska länderna. Vidare blir det nordiska kulturarvets flexibilitet tydligt och jag finner mig själv undra hur unikt eller allmängiltigt detta drag är i relation till andra kulturarv? Något annat som blir påtagligt är att kulturarvsfrågor innefattar både det materiella och det immateriella. Att binda diskussionen till platser och rum, som så tydligt har både fysiska och mentala kvaliteter, är därför passande. Det skulle varit intressant om det hade funnits mer av en explicit diskussion kring båda dessa dimensioner då flera av kapitlen öppnar upp för det. Vidare synliggör kapitlen betydelsen av historien idag och hur vissa delar av historien och dess spår blir tillgångar medan andra friseras eller ignoreras. För att förstå dåtid och samtid behöver vi antologier som denna, som problematiserar givna historier och givna geografier. Dock undrar jag över avsaknaden av kartor. Kanske är det medvetet, för att flytta fokus från fysiska gränser till såväl sociala och politiska som skiftande gränser, men ibland hade kartor behövts.

Antologin bidrar till en viktig diskussion i kulturarvsforskningen där både positiva och negativa användningar av kulturarv och det samspel som kan finnas däremellan granskas och diskuteras utifrån geopolitisk kontext. En stor fördel med antologins angreppssätt är att den sammantaget ger en nyanserad granskning av kulturarv både i människors vardagsliv och hos större institutioner som museum och stater. Därigenom möjliggörs en diskussion kring kulturarv som inte nödvändigtvis motställer människor eller lokala *communities* å ena sidan och institutioner eller staten å andra sidan, utan där olika typer av konflikter och maktrelationer både inom och mellan olika aktörer kan granskas. Dock hade just konflikter och maktstrukturer kunnat synliggöras mer i vissa kapitel. Avslutningsvis manar redaktörerna till mer utforskande kring hur kulturarvspraktiker kan skapa kreativitet och förståelse och motverka den exkludering som ofta närvarar vid kulturarvs-

frågor. I en tid av ökande främlingsfientlighet och intolerans i Europa, där kulturarv och tillbakablickande lätt kan bli destruktiva verktyg, blir den uppmaningen, liksom antologin i sig, alltmer brännande för var dag.

Stockholms universitet

MAJA LAGERQVIST

Gunilla Peterson, *Sotare i Stockholm 1600–1900* (Stockholm: Stockholmia förlag 2012). 256 s.

Sotaryrket uppstod som ett resultat av tekniska förändringar. När rökgångar byggdes för röken från eldstäder och särskilt när spjäll introducerades blev sotbildning ett problem. Soten lagrades i rökgångarna med risk att soteldar uppstod vilka kunde orsaka större eldsvådor. I tätbebyggda städer tvingade detta tidigt fram en offentlig reglering av sotningen. Brandordningar som påbjöd regelbunden sotning är kända från tyska städer från 1300- och 1400-talen. För att utföra sotningen uppstod så småningom en särskild yrkeskår, skorstensfejarna eller sotarna.

Om denna yrkesgrupp i Stockholm har Gunilla Peterson, docent i ekonomisk historia, skrivit en bok som följer utvecklingen under 300 år från år 1600. Källmaterialet för äldre tid är tämligen begränsat och den viktigaste källan är Stockholms stads Politikollegiums protokoll, kompletterat med bland annat mantalslängder och bouppteckningar. För den senare perioden har Peterson kunna utnyttja ett rikligt uppteckningsmaterial av sotarminnen.

Yrket har en spännande historia. Längre var det förknippat med öarlighet och i till exempel Danmark och södra Sverige utfördes det ofta av nattmannen, i övriga Sverige oftast benämnd rackaren. Genom en lång utveckling bröts denna koppling och arbetsuppgifterna övertogs av hantverkare utbildade inom skråsystemet. Men eftersom yrket reglerades av städernas brandordningar skiljde det sig avsevärt från andra hantverk. Egentligen var yrket en form av myndighetsutövning. Så är det fortfarande.

Peterson följer denna utveckling. Från slutet av 1600-talet försökte Stockholms magistrat rekrytera tyska hantverkare vilka använde bättre sotningsmetoder. Regelbunden sotning gjordes obligatorisk för fastighetsägarna genom brandordningen 1733 samtidigt som sotarna fick monopol på verksamheten. Deras mål var att få ett skråämbete erkänt och efter lång kamp lyckades de också med detta på 1780-talet. Med näringsfriheten upphörde inte den offentliga kontrollen. Antalet sotningsdistrikt – trakter – var reglerat och i varje trakt skulle det finnas en skorstensfejarmästare. Tillsättningen skedde efter utlysning.